

LAReS

*Lowlands
Archaeological
Research
Service*

Nieuwbouw aan het Heihoefke te Brecht.
Programma van Maatregelen

E.N.A. Heirbaut

Colofon

Titel: Nieuwbouw aan het Heihoefke te Brecht. Programma van maatregelen.

Auteurs: Elly N.A. Heirbaut

Grafische illustraties/GIS: Elly N.A. Heirbaut

Rapportnummer: LAReS-rapport 142

Projectleider/veldwerkleider: Elly N.A. Heirbaut

Uitvoerder: LAReS, Lowlands Archaeological Research Service

Vestiging: Rozenlaan 15, 2980 Halle-Zoersel

Publicatiedatum: januari 2019

Publicatieplaats: Halle-Zoersel

Illustratieverantwoording voorblad: uitsnede uit de Ferrariskaart

© LAReS bvba. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

LAReS bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

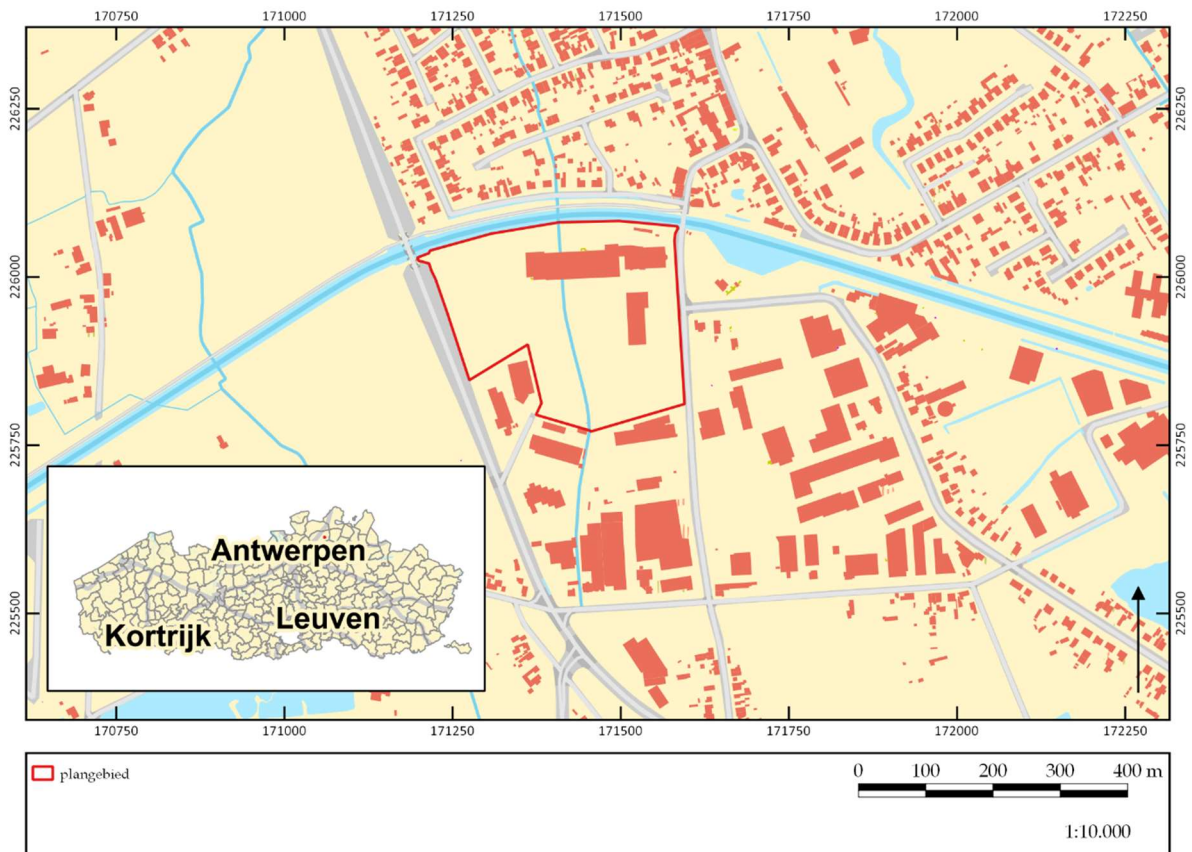
Deel II. Programma van maatregelen

Inhoudsopgave

1 INLEIDING	4
1.1 RANDVOORWAARDEN	4
1.2 TECHNISCHE FICHE/ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	5
2 ONDERZOEKSVRAGEN	6
3 SAMENVATTING EN AANBEVELINGEN	7
3.1 IMPACT VAN DE WERKEN	7
3.2 ARCHEOLOGISCH POTENTIEEL	9
3.3 KENNISVERMEERDERINGSPOTENTIEEL	10
3.4 AANBEVELINGEN	11

1 Inleiding

Het plangebied is gelegen aan het Heihoefke in Brecht. Het omvat één perceel. In het noorden grenst het aan het kanaal Antwerpen-Turnhout, in het oosten aan het Heihoefke. Aan de westkant scheidt een klein perceel het plangebied van de Mallebaan. Ten zuiden liggen terreinen waarop zich ook bedrijven bevinden. Het terrein wordt gebruikt als bedrijventerrein, bestaande uit bedrijfsgerelateerde gebouwen en verhardingen. De opdrachtgever plant de huidige gebouwen te slopen en nieuwe bedrijfspanden te zetten (fig. 1).

Figuur 1. Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied.

©LARES

1.1 Randvoorwaarden

nvt

1.2 Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site	Heihoefke
Ligging	Heihoefke 1, 2960 Brecht
Kadastrale gegevens	BRECHT 4/AFD/ST-LENAARTS/D perceel 0695K2, 0701A, 0703K, 0705F, 0695/2
Bounding Box	X Y
	170443.443 226571.837
	172143.443 226571.837
	170443.443 225542.147
	172143.443 225542.147
Onderzoek	Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek
Projectcode	2018K17
Uitvoerders/actoren	Elly N.A. Heirbaut, LAReS
Erkend archeoloog	Elly N.A. Heirbaut: OE/ERK/Archeoloog/2016/00162
Nummer wettelijk depot	Niet van toepassing
Termijn	november 2018 – januari 2019
Geplande ingreep	sloop van bestaande bebouwing en verhardingen nieuwbouw
Totaal oppervlakte plangebied	ca. 88.213 m ²
Totaal oppervlakte te ontwikkelen	ca. 9.225 m ²
Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014.	De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, bedraagt 5.000 m ² of meer, zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.
Randvoorwaarden	zie paragraaf 1.1
Doelstelling	Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.
Thesaurus	Archeologienota, bureauonderzoek

2 Onderzoeksvragen

In het kader van dit bureauonderzoek zijn van tevoren enkele vragen geformuleerd waarop het onderzoek antwoord tracht te vinden.

1. Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?
2. Welke archeologische sites zijn bekend in of nabij het projectgebied?
3. Wat is de landschapshistoriek/evolutie in gebruik van het terrein?
4. Wat is de impact van de geplande werken?
5. Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op of is er aanvullend vooronderzoek (al dan niet met ingreep in de bodem) nodig? In het laatste geval: welke methode levert het meeste informatie op?

Voor de resultaten van de verschillende onderdelen van het bureauonderzoek wordt hier volstaan met te verwijzen naar hoofdstuk 5 van het eerste deel van de archeologienota. In het volgende hoofdstuk wordt een samenvatting gegeven van het bureauonderzoek.

3 Samenvatting en aanbevelingen

Om in te kunnen schatten wat het archeologisch en cultuurhistorisch potentieel van het plangebied is, zijn de historische kaarten, de bodem- en geo(morfo)logische kaarten, en luchtfoto's bekeken en zijn verschillende inventarissen (waaronder de CAI) en historische/archeologische bronnen geraadpleegd. Hieruit is gebleken dat in en direct rond het plangebied amper archeologische en cultuurhistorische waarden bekend zijn.

Uit de historische kaarten is gebleken dat het terrein in gebruik is geweest als landbouwgrond, en dit vanaf de 18^e eeuw. Op de Ferrariskaart is te zien dat het doorkruist wordt door enkele wegen, waarvan de meeste in de loop der tijd in ongebruik geraken. Ongeveer een eeuw later is dit grondgebruik nog steeds hetzelfde, hoewel de percelering wel enige wijzigingen heeft ondergaan. Het is pas vanaf het laatste kwart van de 19^e eeuw dat, gelet op de weergave op de Poppkaart, er voor het eerst bebouwing in het plangebied voorkomt. Het gaat om een cluster van drie gebouwen in het centrale deel van het plangebied, die in een U-vorm zijn geschikt. Op latere kaarten is bebouwing nog steeds te zien, maar het is duidelijk dat de ligging van deze gebouwen op verschillende momenten in de 20^e wijzigt: in het begin van de 20^e eeuw zijn de drie gebouwen verdwenen en komt er bebouwing voor langs de straat (huidige Heihoefke). Deze bebouwing is niet geschakeld en er is ook sprake van enkele gebouwen die niet direct langs de straat staan maar eerder iets naar achter op het terrein. Enkele decennia later blijkt deze bebouwing te zijn gesloopt en heeft het plaatsgemaakt voor geschakelde bebouwing langs de straat. Meer naar achter op het terrein komt nu geen bebouwing meer voor. Ook deze bebouwing wordt gesloopt, en maakt plaats voor de gebouwen die er nu ook nog staan. Dit gebeurt in de jaren '80 van de vorige eeuw; op korte termijn worden hier de kantoorgebouwen, toonzaal, hallen en loodsen maar ook alle betonverhardingen gebouwd en aangelegd. Van de oudere bebouwing is nergens nog een spoor.

Voor wat betreft de oudere perioden is het moeilijker uitspraken te doen aangezien in en direct bij het plangebied hier nog geen informatie over is. Uit onderzoek in de omgeving, zowel in het centrum van St.-Lenaarts als in Brecht, blijkt wel dat er zeker sprake is van een archeologische potentie, aangezien er resten zijn gevonden van nederzettingen uit de metaaltijden en ook graven uit deze periode. Sporen en vondsten uit de Romeinse tijd en de middeleeuwen zijn vooralsnog niet aangetroffen maar dit betekent niet dat zij er niet geweest kunnen zijn. Ook over de steentijd is in deze omgeving nog niets bekend. De landschappelijke situatie, met name het lager gelegen deel van het landschap met in de onmiddellijke nabijheid de Dorpsloop, biedt ook voor deze periode mogelijkheden voor bewoning of andere activiteiten.

3.1 Impact van de werken

Het plangebied was historisch gezien in gebruik als akker. Hierdoor zal de toplaag (ploeglaag) van de bodem reeds verstoord zijn. Uit de bodemkaarten blijkt dat hier een bouwvoor van maximaal 30 cm aanwezig is, wat betekent dat de landbouw toch

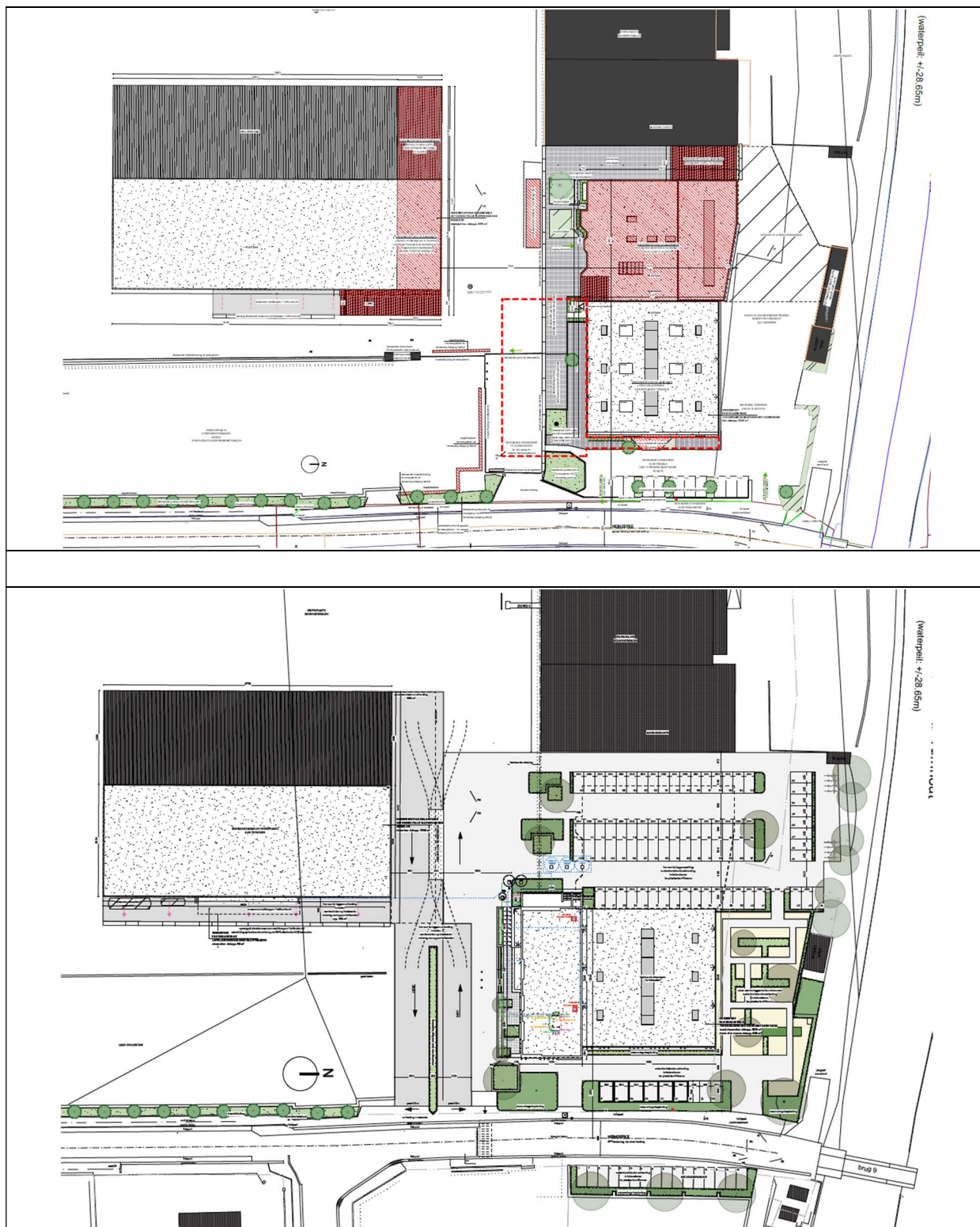
enige impact gehad zal hebben op de bodem, hoewel niet bekend is hoe groot deze impact geweest is.

Wat wel een grote impact gehad zal hebben op het terrein, is de bebouwing die vanaf het laatste kwart van de 19^e eeuw hier is opgetrokken en vervolgens ook weer is afgebroken. Aangezien er in de periode vanaf 1875 tot ergens halverwege vorige eeuw niet heel veel aandacht geschonken werd aan archeologisch onderzoek tijdens bouwactiviteiten, kan er van uitgegaan worden dat het bouwen en vervolgens slopen van deze gebouwen een grote impact heeft gehad op de bodem – zeker aangezien er maar sprake is van een dunne A-horizont. Ter hoogte van de gebouwen op het centrale gedeelte van het terrein, maar ook de gebouwen langs de straat en de enkele gebouwen die op korte afstand van de straat zijn gebouwd en gesloopt zal ook sprake zijn van grote impact op de bodem.

Hoewel deze bebouwing de rest van de bodem in het plangebied gespaard zal hebben, zal bij de bouw van de huidige bebouwing met kantoren, hallen en loodsen de bodem ook sterk vergraven zijn. De funderingen zullen minstens tot op vaste grond zijn aangebracht, en uit de bouwplannen is gebleken dat deze zelfs nog veel dieper reiken. Tussen de gebouwen in is er nog sprake van grote stukken grond die niet bebouwd zijn. Hier zijn echter betonverhardingen aangelegd, waarvoor de bodem tot minstens 30 cm diepte is afgegraven; gelet op de dikte van de A-horizont betekent dit dat het afgraven overal tot op de vaste bodem is gebeurd. Plaatselijk is deze verstoring nog dieper, aangezien er ook verschillende leidingen zijn aangelegd, en er diepere uitgravingen voor o.a. de weegbrug en de septische putten zijn uitgevoerd. Dit betekent dat over het hele oppervlak van het plangebied de bodem al tot minstens op de vaste grond is geroerd. Hoewel hier geen documentatie van is, kan bovendien ook aangenomen worden dat bij het afgraven van het terrein geen rekening is gehouden met archeologie, en dat de afgegraven bodem ook met zware machinerie betreden zal zijn voor het aanleggen van de betonverhardingen. Dit betekent dat de bodem waarschijnlijk ook nog dieper verstoord zal zijn.

De geplande nieuwbouwwerken houden het opbreken van de verhardingen rondom de huidige kantoren en showroom en ter hoogte van de nieuwe kantoorruimte in, en het slopen van delen van de gebouwen. Zo wordt een gedeelte van het centrale gebouw gesloopt. Ook de huidige kantoorgebouwen worden gesloopt, waarna een kleiner kantoor gebouwd zal worden direct ten zuiden van de toonzaal. Op de locatie van de gesloopte kantoren wordt een parkeerplaats ingericht. Voor het bouwen van het nieuwe kantoor zal een bouwput worden uitgegraven met een diepte van ca. 2 m maar lokaal met een diepte van ca. 3,2 m.

De werken die in het verleden op het terrein zijn uitgevoerd, hebben de bodem over het hele oppervlak reeds verstoord tot minstens op de vaste bodem maar ter hoogte van de bebouwing gaat dit nog dieper, tot een diepte van minstens ca. 1 m. De geplande werken worden uitgevoerd in een reeds verstoorde bodem. Daardoor is de impact op de meeste plaatsen beperkt. Alleen ter hoogte van de nieuwe kantoren zal de bodem dieper worden uitgegraven dan de huidige verstoringen reiken. Hier is de bodem echter ook al afgegraven tot op de vaste ondergrond bij de aanleg van de betonverhardingen, waardoor de verstoringen ook eerder beperkt zijn.

Figuur 22. Vergelijking van de huidige bebouwing met aanduiding van de te slopen delen (boven) en van de nieuwe toestand.

3.2 Archeologisch potentieel

Op basis van de landschappelijke situatie van het plangebied kan wel gesteld worden dat er een gradiëntsituatie aanwezig is: in het westen stroomt de Dorpsloop doorheen het plangebied. De rest van het terrein is eerder laaggelegen maar de zuidoostelijke

hoek is net wat hoger. Een dergelijke situatie is aantrekkelijk voor de jagers-verzamelaars uit het paleo- en mesolithicum. Ondanks dat er geen dergelijke vondsten aanwezig zijn in de omgeving kan toch een middelhoge kans voorop gesteld worden voor het aantreffen van resten uit deze periode. Vondsten kunnen hierbij bestaan uit stenen artefacten, eventueel ook bot en houtskool kan aangetroffen worden. Ze kunnen al vanaf het maaiveld voorkomen, net als in de ploeglaag.

Echter, gelet op de verhardingen waarvoor de bodem tot op de vaste bodem is afgegraven, en de bebouwing die ook een sterke impact heeft gehad op de bodem, moet deze middelhoge potentie teruggeschroefd worden tot een zeer geringe potentie.

Vanaf het neolithicum wordt de landbouw geïntroduceerd. De aanwezigheid van vruchtbare gronden zijn hiervoor erg aantrekkelijk. In de omgeving van het plangebied zijn resten uit de metaaltijden gekend en kunnen dergelijke archeologische resten dan ook binnen het plangebied verwacht worden. Hoewel er nog geen aanwijzingen voor zijn gevonden, geldt dit ook voor de perioden neolithicum, metaaltijden, Romeinse tijd en middeleeuwen. De kans op het aantreffen van vondsten vanaf het neolithicum tot de late middeleeuwen kan als middelhoog benoemd worden. Vondsten kunnen bestaan uit stenen, metalen of ceramische resten. Verder kunnen ook sporen als paalsporen, haardsporen of kuilen voorkomen. Resten kunnen in de ploeglaag en aan het oppervlak voorkomen. Onder het maaiveld zullen de resten en sporen zich echter in context bevinden.

Echter, net als voor de steentijd geldt ook voor de jongere perioden dat de huidige bebouwing en verhardingen de bodem tot minstens op, en plaatselijk tot diep in de vaste bodem hebben verstoord. Dit betekent dat in de bouwvoor of op de overgang naar de vaste bodem geen vondsten en sporen meer aangetroffen zullen worden. Dieper ingegraven sporen zouden nog wel aanwezig kunnen zijn, maar hierbij moet wel opgemerkt worden dat bij het afgraven van de bouwvoor voor de aanleg van de verhardingen ook deze sporen verstoord kunnen zijn door het verrijden van het vlak met zware machinerie. Om deze reden wordt de potentie teruggeschroefd naar klein.

Vanaf de nieuwe tijd is op basis van historische kaarten te zien dat het plangebied op sommige locaties bebouwd was. Deze bebouwing is opgetrokken en vervolgens gesloopt, waarna elders op het terrein is gebouwd en wederom gesloopt. Voor het kunnen optrekken van de huidige bebouwing en verhardingen is alle bebouwing van het terrein verdwenen. De kans is klein dat er structuren, sporen of andere resten uit deze periode onder de verhardingen zullen aangetroffen worden, er is dan ook sprake van een lage potentie. Resten van slagvelden of oorlogen zijn in de omgeving bekend, maar ook hiervoor geldt dat deze, als ze aanwezig waren, bij de bouw van de huidige bebouwing en verhardingen verstoord en weggegraven zullen zijn. Ook hier is er dan ook sprake van een lage potentie.

3.3 Kennisvermeerderingspotentieel

Er zijn voldoende argumenten om te stellen dat het plangebied zich in een archeologisch interessante zone bevindt, hoewel de huidige archeologische kennis toch nog als enigszins beperkt kan worden beschouwd. Er is weinig geweten over het plangebied en de aangrenzende terreinen, zodat onbekend is wat er zich hier aan

mogelijke archeologische resten in de bodem kan bevinden. Anderzijds is gebleken dat het plangebied een archeologisch interessante situering kent naar analogie met gekende archeologische sites in de bredere omgeving. Het is dus goed mogelijk dat er eertijds resten van een archeologische site uit de steentijd, neolithicum, bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd en/of middeleeuwen in het plangebied aanwezig was.

Verder archeologisch onderzoek in het plangebied zou dus meer informatie kunnen opleveren over de menselijke aanwezigheid in dit gebied.

Anderzijds heeft de beschrijving van de vroegere werken die zijn uitgevoerd aangetoond dat het terrein al grondig verstoord is. Als er met andere woorden al een archeologische site aanwezig was, dan is deze door de bouw en aanleg van de huidige gebouwen en verhardingen ook grondig verstoord, mogelijk zelfs volledig verdwenen. Vanuit de impactbepaling kan dus geconcludeerd worden dat het kennisvermeerderingspotentieel voor dit terrein zeer klein is.

3.4 Aanbevelingen

Vanuit de bureaustudie kan geconcludeerd worden dat er voor dit terrein sprake is van een geringe potentie wat betreft de periode paleolithicum tot en met de middeleeuwen. Verder archeologisch vooronderzoek wordt daarom ook niet raadzaam geacht vanuit een kosten-batenanalyse, waarbij rekening is gehouden met de inspanning van verder onderzoek in functie van kennisvermeerdering. Er wordt geadviseerd om het terrein vrij te geven voor de geplande ontwikkelingen. Er is dan ook geen programma van maatregelen geschreven.